QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASI AHOLISINING TABIIY O‘SISHI

Esengeldiev Dauranbay Niyetbaevich

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Qoraqalpog‘iston Bo‘limi Qoraqalpoq tabiiy fanlar ilmiy-tadqiqot instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qoraqalpog‘iston Respublikasi hamda tumanlaridagi tug‘ilish darajasi, o‘lim darajasi, tabiiy o‘sishi ko‘rib chiqildi. Respublika statistika boshqarmasining 2010-2022 yillardagi statistic ma’lumotlar asosida tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Demografiya, tug‘ilish darajasi,o‘lim darajasi,tabiiy o‘sish, promille, aholining tabiiy harakati.

Аннотация. В данной статье рассмотрены показатели рождаемости, смертности, естественного прироста населения в республике Каракалпакстан и ее районах. Анализ проведен на основе статистических данных республиканского управления статистики за 2010-2022 годы.

Ключевые слова: демография, рождаемость, смертность, естественный прирост, промилле, естественное движение населения.

Annotation. This article examines the indicators of fertility, mortality, and natural population growth in the Republic of Karakalpakstan and its districts. The analysis was carried out on the basis of statistical data of the Republican Department of Statistics for 2010-2022.

Key words: demography, birth rate,mortality,natural growth, ppm, natural population movement.

Demografik jarayonlarni tadqiq etish ma’lum bir mamlakat yaki mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega. Binobarin, aholisoni, tug‘ilish darajasi, o‘lim darajasi, yoshi, jinsi,aholining tabiiy harakati,iqtisodiy farqi hamda boshqada asosiy tavsiflar davlat darajasida zarur yechimlar qabul etish uchun asos bo‘lib xizmat etadi.Shuning uchun ham demografik jarayonlarga, masalan, tug‘ilish darajasiga, aholining tabiiy o‘sishiga,

nojo‘ya tasir etadigan omillarni aniqlash, uning yechimlarini o‘rganish dolzarb vazifalar sirasiga kiradi.

Tabiiy o‘sish asosiy demografik ko‘rsatkishlarning biri hisoblanadi, bu tug’ilish va o‘limchilik soni orasidagi farqdir. Qoraqalpog‘iston Respublikasida turli omillar tasiri ostida o‘rganilgan vaqt oralig‘ida sezilarli o‘zgarishlar bo‘ldi.

2010-2022 yillar oralig‘ida Qoraqalpog‘iston Respublikasi aholisining tabiiy usish dinimikasini tahlil qilish.

O’zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma’lumotlariga asoslanib tug’ilish va o’limning statistik ko’rsatkishlari baholandi.

Statistika agentligi ma’lumotlariga ko’ra Qoraqalpog’iston Respublikasi eng ko’p tug’ilish 2022 yilga to’g’ri keladi (42835 kishi). 2011 yilga kelib, tug’ilganlar soni 35840 kishini tashkil etdi.

1-jadval.

Qoraqalpog’iston Respublikasi bo’yicha tug’ilganlar soni 2010-2022 yillar.

	Qoraqalpog’iston Respublikasi bo’yicha tug’ilganlar soni			
	Jami	Shu jumladan:		har 1000 kishiga nisbatan promille
		Qiz bolalar	o`g`il bolalar	
2010	37 942	18 406	19 536	23,2
2011	35 840	17 369	18 471	21,3
2012	38 207	18 474	19 733	22,6
2013	39 100	19 004	20 096	22,8
2014	40 883	19 563	21 320	23,4
2015	41 345	19 958	21 387	23,3
2016	39 427	18 991	20 436	21,9
2017	37 754	18 367	19 387	20,6
2018	40 108	19 627	20 481	21,6
2019	41 137	19 892	21 245	21,8
2020	39 286	19 064	20 222	20,6
2021	40 272	19 338	20 934	20,8
2022	42 835	20 807	22 028	21,8

Qoraqalpog‘iston Respublika sistatistika boshqarmasi rasmiy veb-sayti ma’lumotlari asosida tuzilgan. [Elektronresurs] - http://www.qrstat.uz/kk/rasmiy-statistika-2/demography-2

Tug‘ilish darajasi. 2022 yilning yanvar-dekabr oylarida tug‘ilganlar soni 42 835 kishini tashkil qildi va 2010yilning shu davriga (37942 kishi) nisbatan4 893kishiga yoki 12,9foizga ko‘paydi. Tug‘ilish koeffitsienti mos ravishda 21,8

promilleni tashkil qildi va 2010yilning shu davriga (23,2promille) nisbatan 1,4 promillega kamaydi.

Aholining tabiiy harakati koeffitsientlari(2010-2022 yillarida) (1000 aholi soniga nisbatan promille)

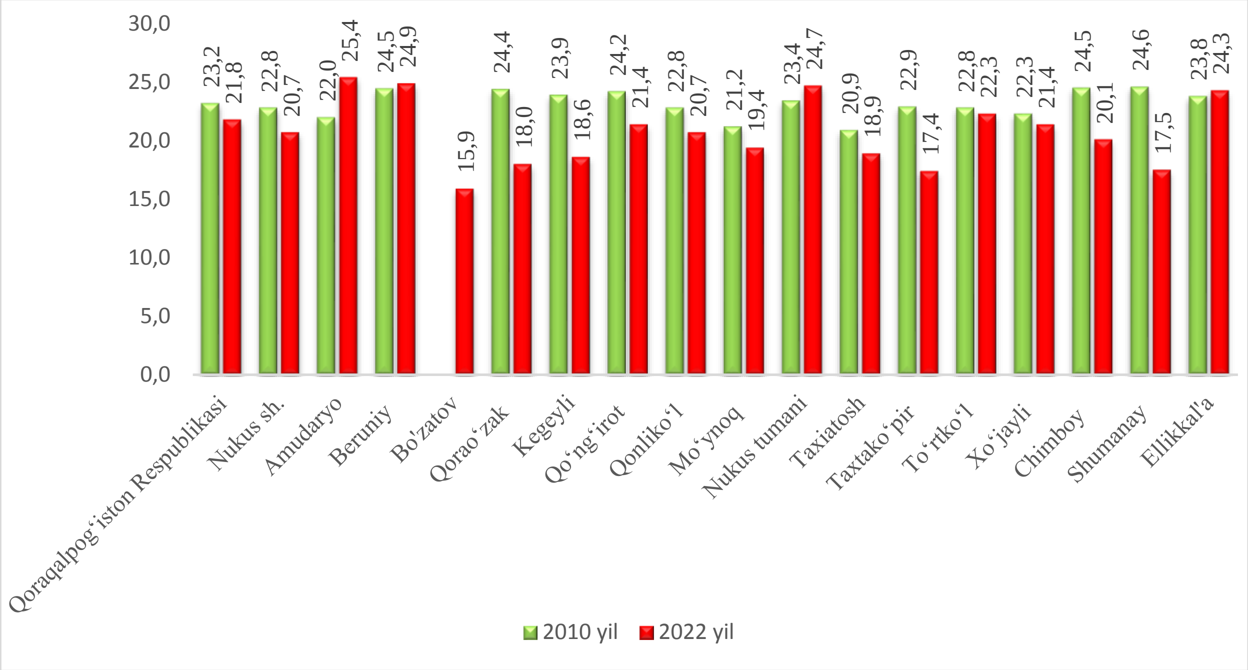

Qoraqalpog'istonRespublikasistatistikaboshqarmasirasmiyveb-saytima'lumotlariasosidatuzilgan. [Elektronresurs] - http://www.qrstat.uz/kk/rasmiy-statistika-2/demography-2

Tug'ilishdarajasiningkamayishiRespublikaningdeyarliaksariyathududlaridaqaydetildi. Tug'ilishdarajasiAmudaryotumanida22,0dan 25,4promillega,Beruniyda 24,5dan 24,9promillegaNukustumanida 23,4dan 24,7promillega, vaEllikqal'ada23,8dan 24,3promillegako'payishikuzatilgan.

O'limdarajasi.Respublikada 2022 yilningyanvar-dekabroylaridao'lganlarsoni9585kishinitashkilqildiva 2010yilningshudavriga(8342 kishi) nisbatan1 243kishigako'paydi. Mosravishdao'limkoeffitsienti 4,9 promillenitashkilqildi (2010yilningyanvar-dekabroylarida 5,1promille).Respublikada 1000 aholisoniganisbatano'limdarajasiningkamayganiniko'rsatadi.

O'limkoeffitsientlari

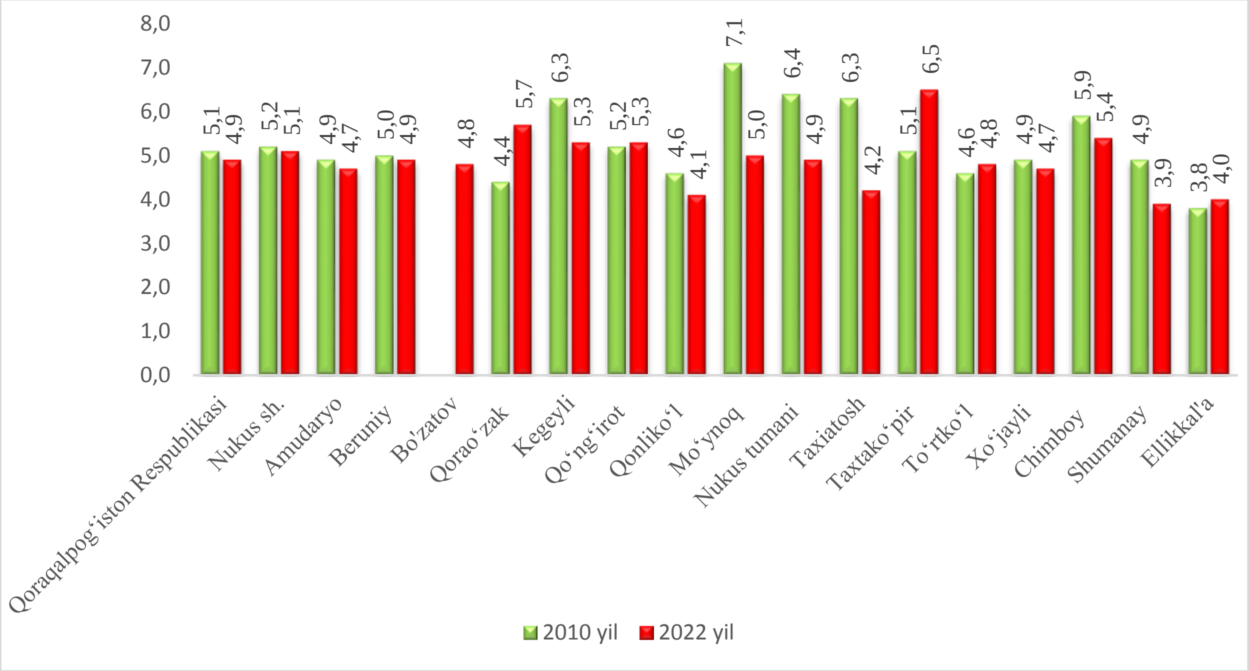

Qoraqalpog‘istonRespublikasistatistikaboshqarmasirasmiyveb-saytima’lumotlariasosidatuzilgan. [Elektronresurs] - http://www.qrstat.uz/kk/rasmiy-statistika-2/demography-2

O‘limko‘rsatkichlariningyuqoridarajasiQorao‘zakda (4,4dan 5,7 promillega),Taxtako‘pirda (5,1dan 6,5 promillega),Qo‘ng‘irotda (5,2dan 5,3promillega), To‘rtko‘lda (4,6dan 4,8promillega) vaEllikkal'ada (3,8 dan 4,0 promillega) ko‘payishikuzatilgan.

Yanvar-dekabroylaridaaholiningtabiiyharakati

	kishi			har 1000 kishiganisbatanpromille	
	2010	2022	o‘sish, kamayish	2010	2022
Tug‘ilganlar	37 942	42 835	4 893	23,2	21,8
O‘lganlar	8342	9585	1 243	5,0	4,9
Tabiiyo‘sish	29 600	33 250	3650	18,2	16,9

Qoraqalpog‘istonRespublikasibo‘yichatug‘ilish, o‘limdarajasivaaholiningtabiiyo‘sishi

(2022-yil yanvar-dekabroylarida) (1000 aholisoniganisbatanpromille)

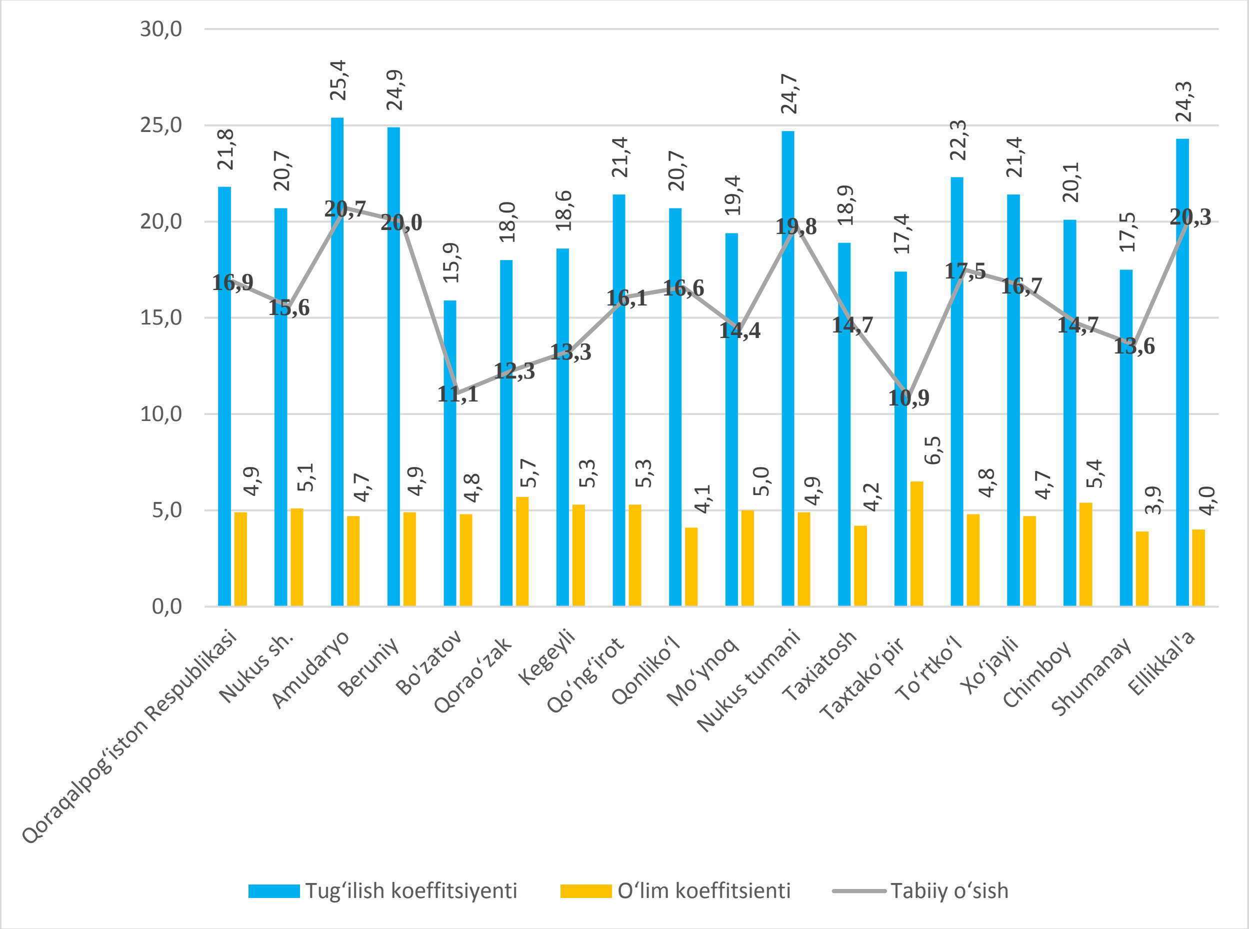

Qoraqalpog‘istonRespublikasistatistikaboshqarmasirasmiyveb-saytima’lumotlariasosidatuzilgan. [Elektronresurs] - http://www.qrstat.uz/kk/rasmiy-statistika-2/demography-2

Qaydetishjoizki, 2010-2022-yillarda Qoraqalpog‘istonda jami tabiiyo‘sish koeffitsienti 18,2 ‰ dan 16,9 ‰ gacha kamaydi.Bu ko‘rsatkich 2022-yilning yanvar-dekabr oylarida Qoraqalpog‘iston Respublikasi bo‘yicha 3-rasmda tasvirlangan. Tabiiy o‘sishning eng yuqori ko‘rsatkichiAmudaryo (20,7), Ellikkal'a (20,3), Beruniy (20,0), Nukus tumani (19,8) larida qayd etilgan, past ko‘rsatkichlari Qorao‘zakda (12,3), Bo‘zatov (11,1), Taxtako‘pir (10,9) tumanlarida kuzatilmoqda.

Shunday qilib, hududlar va tarmoqlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning barcha rejalari, dasturlari va ko‘rsatkichlari, shuningdek, ijtimoiy sohaga mablag‘lar ajratilishi demografik ko‘rsatkichlarga asoslanadi. Aholining o‘sish sur'atlari va ularning tarkibiy qismlari (tug‘ilish, o‘lim darajasi) hisobga olinadi. Kelajakdagi barcha tarmoq va hududiy dastur va strategiyalar ham demografik ko‘rsatkichlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lishi kerak

Foydalanganadabiyotlar.

1. Н.К.Аимбетов, Х.Л.Атаджанов, Д.Н.Есенгелдиев. Динамика и прогноз демографических показателей Республики Каракалпакстан. г. Нукуса. // Вестник ККО АН РУз, 2022. №2. с. 161-165.

2. O‘zbekistondemografikyillikto‘plami 2017-2021. Toshkent-2022 y.

3. https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/demography-2

4. https://www.qrstat.uz/uz/rasmiy-statistika/demography-2